

KIRSAL TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ YÖNÜNDEN MADEN KÖYÜ VE YAYLASI (ŞAVŞAT)

Maden Village and Upland (Şavşat) in Terms of Rural Tourism Attractiveness

Araş.Gör. Fatih ORHAN*

Özet

Ülkemizde 1950'li yıllardan sonra hız kazanan kentleşme eğilimi, günümüzde nüfusumuzun % 80'ine yakınının kentlerde yaşaması sonucunu doğurmuştur. Ancak kent yaşamının ortaya çıkardığı bazı sorunlar (çevre ve gürültü kirliliği, ulaşım sorunları, stres vb.), insanları bu tür problemlerin pek yaşanmadığı kırsal alanlara yönlendirmektedir. Bununla birlikte, söz konusu alanların hepsinde kırsal turizmin gelişemeyeceği göz önüne alındığında, gerekli alt yapı olanaklarının sağlandığı, doğal zenginliklerinin yanı sıra, kendine özgü geleneksel unsurlarıyla dikkat çeken alanların, bu açıdan çok daha fazla avantaja sahip olduğu görülmektedir. Nitekim dünyada da kırsal alanlara yönelim ve ilgi giderek artmaktadır.

Araştırma sahamızı teşkil eden Maden köyü ve yaylası da, gerek doğal çevre çekicilikleri, gerekse geleneksel yaşam tarzı ve bunun beraberinde getirdiği geleneksel mesken mimarisıyla, özellikle kırsal turizm açısından önemli potansiyele sahiptir. Ancak bu alanda henüz yeterli gelişme kat edilememiştir. Sahadaki mevcut potansiyelin akılcı bir yaklaşım ile değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada, öncelikle köyün turizm açısından kaynak değer ifade eden başlıca coğrafi ve geleneksel özelliklerine değinildikten sonra, bu geleneksel yapının korunması, tanıtılması ve bunun bir külfet değil, mükâfat haline dönüştürülmesi için yapılabilecekler noktasında bazı çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, araştırmamızda kullanılan dokümanter verilerin önemli bir kısmı, yerinde yapılan gözlemler ile anket ve mülakat sonuçlarına dayanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Maden köyü, Şavşat, geleneksel yaşam, kırsal turizm

*Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı (e-posta: fatih.orhan@atauni.edu.tr).

Abstract

Because of the urbanization tendency, which has accelerated after 1950s, almost 80% of our population has been living in cities today. But some problems caused by the lifestyle in cities (environmental and noise pollution, transportation problems, stress etc.) direct people towards rural areas in which such problems don't exist. As a matter of fact, tendency and interest towards rural areas has been increasing everyday. Besides that, when the fact that rural tourism can not improve in all of the rural areas is taken into consideration, it can be said that, areas which have necessary substructure and attract people with their original elements besides natural richness, are quite advantageous in this respect.

Maden village and upland, which is the topic of our research, has a significant potential especially in terms of rural tourism with its attractive natural environment, traditional lifestyle and traditional house architecture. But there hasn't been a sufficient development in this area. In this study, which aims at improving the present potential in the field with a reasonable approach, it is firstly attempted to mention major geographical and traditional features, which are resources for tourism in the village, then to make some solution suggestions on the issue of protection and promotion of this traditional structure and transform it from trouble into reward. In this context, a significant part of documentary data used in our research is based on onsite observation, survey and interview results.

Key Words: *Maden village, Şavşat, traditional life, rural tourism.*

I. Giriş

Modernleşen dünyada bir taraftan teknolojik gelişmeler hayatımızda önemli bir yer tutmaya başlamışken, diğer taraftan da geleneksel olan şeyler ilgi çekici olagelmıştır. Kültürel miras kapsamında ele alınabilecek olan geleneksel yaşam tarzı ve bunun ortaya çıkardığı geleneksel yapılar, turizm açısından da önemli bir çekicilik olarak görülmektedir.

Avrupa Birliği tarafından yapılan çalışmalarda; amacı tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek olan turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek-içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı, küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünü şeklinde ifade edilen kırsal turizm (Ahipaşaoğlu ve Çeltek, 2006: 12), kırsal kalkınmada başvurulan en önemli kaynaklardan biridir. Araştırma sahası için de, yüksek düzeyde uygulanabilirlik potansiyelinin olduğunu düşündüğümüz bu turizm dalının geliştirilebilmesi açısından, günümüze kadar çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla beraber, yeterli ilerleme sağlanamamıştır. Ancak ulusal ve uluslararası kamuoyunda yeterli tanıtımın yapılması ve yöre ailelerinde kırsal turizm bilincinin oluşturulması durumunda, köyün önemli bir kırsal turizm merkezi haline gelebileceği kanaatindeyiz.

Bununla birlikte, bir yerin kırsal turizm potansiyelinin saptanması, yalnızca arz unsurlarının (çekiciliklerin) turizme uygun olup olmamasının belirlenmesinden ibaret değildir. Onun yanında ve onu bütünleyen talep, rekabet avantajları ve pazardaki eğilimlerin de dikkate alınması gerekmektedir (Soykan, 2003: 23). Bu kapsamda, saha çok yönlü olarak ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

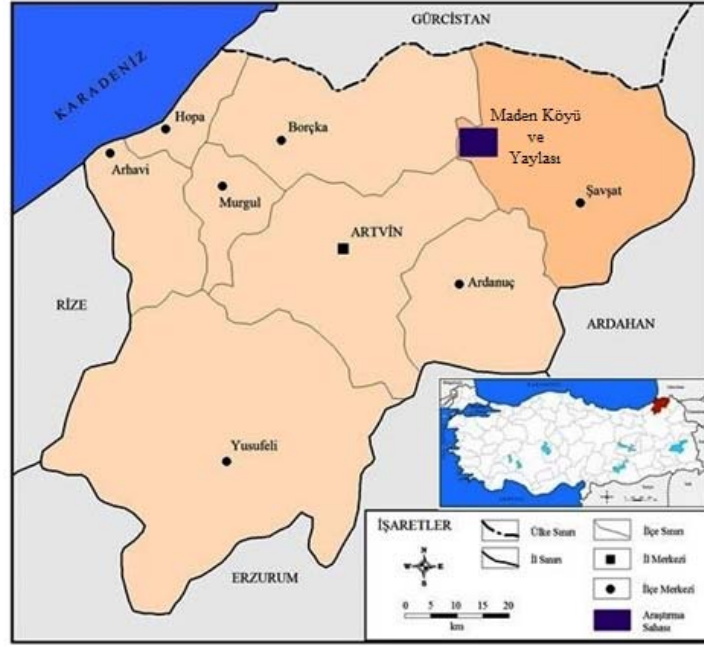
II. Araştırma Sahasının Konumu ve Başlıca Doğal Çevre Özellikleri

Araştırma sahamızı teşkil eden Maden köyü, Artvin ilinin Şavşat ilçesine bağlı olup, bu idari birimin kuzeydoğusunda, Borçka ilçe sınırında yer almaktadır (Şekil 1). Şavşat kasabasına yaklaşık 35 km. uzaklıkta bulunan köy, yükseltisi 1700 m. ile 2000 m. arasında değişen dört mahalleden müteşekkildir. Köyün yaylası olan Cancir ise, köy yerleşim alanına yaklaşık 8 km. uzaklıkta konuşlandırılmış olup, ortalama 2150 m. yükseltide bulunur. Her iki yerleşme arasında 2445 m. yükseltiye sahip olan Düz Tepe bulunmaktadır (Şekil 2).

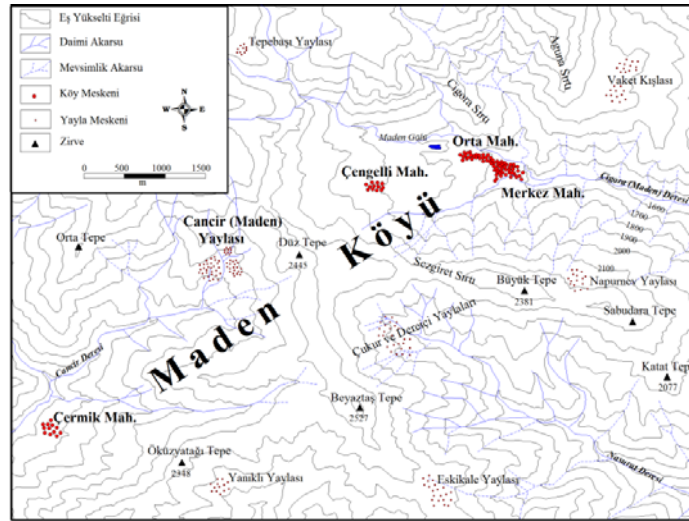
Köy, adını sınırları içerisinde yer alan maden yataklarından almıştır. Genel olarak, Doğu Karadeniz Metalojenik Kuşağı içerisinde yer alan sahada, bakır (Cu), kurşun (Pb) ve çinko (Zn) madenleri cevherleşmiştir (Sever, 2001: 51-53). Tarih boyunca farklı dönemlerde işletilen söz konusu yataklar (Koprivica, 1978: 13), son 40 yıldır terk edilmiş olup, günümüzde kullanılmamaktadır.

Maden köyü, Karçal dağlarının en yüksek yerini teşkil eden Karçal zirvesinin (3415 m), kuş uçuşu olarak yaklaşık 8-10 km. batısında bulunmaktadır. Çevresi tepe ve sırtlarla (Düz Tepe, Büyük Tepe, Cigora ve Agona Sırtı gibi) çevrili olan ve bir dağ köyü olarak niteleyebileceğimiz söz konusu köy yerleşmesi (Merkez ve Orta mahalleleri), Maden Deresi'nin güneyinde yer alan sırtın yamacında yer almaktadır (Şekil 2 ve Fotoğraf 1).

Kırsal Turizm Çekicilikleri Yönünden Maden Köyü ve Yaylası (Şavşat)

Şekil 1: Araştırma sahasının lokasyon haritası.

Şekil 2: Araştırma sahasının topoğrafya haritası.*

* 1/25.000 ölçekli ilgili topoğrafya haritalarından düzenlenerek çizilmiştir.

Fotoğraf 1: Maden Köyü Merkez ve Orta mahallelerinin farklı mevsimlerdeki görünüşü (b'nin kaynağı: <http://www.turnusol.biz>).

Şavşat Meteoroloji istasyonunun (1100 m.) verileri dikkate alınarak yapılan hesaplamaya* göre, araştırma sahasında yıllık ortalama sıcaklık 6.2°C olarak belirlenmiştir. En soğuk ayda (Ocak) -5.7°C olan ortalama sıcaklık, en sıcak ayda (Ağustos) 17.1°C şeklinde gerçekleşmiştir. Ortalama yıllık yağış ise, 977.4 mm.'dir. Ancak bu değerleri lokal coğrafi faktörlerin değiştirebileceği unutulmamalıdır. Sahada yapmış olduğumuz mülakatlarda kış aylarında sıcaklıkların oldukça düşük olduğu ve kar kalınlığının bazı yıllar 2 m.'ye yaklaştığı ifade edilmiştir. Ayrıca kar örtüsünün yerde kalma süresi de dört ay bulmaktadır. Söz konusu iklim koşullarının etkisini yöre ailelerinin yaşam tarzı ile mesken mimarisinde görmek mümkündür. Bütün bunlara ek olarak, sahanın iklimi gelen turistler için her mevsim farklı güzellikler sunabilecek potansiyele sahiptir.

Sahanın ana akarsu şebekesini oluşturan Maden Deresi (Büyükdere veya Cigora Deresi olarak da adlandırılmaktadır) ve kolları, köy yerleşim alanının kuzeybatısında yer alan tepelerden (Serbest, Eğlenme, Büyükyatak ve Uzunsırt tepeleri) kaynaklarını alarak, eğim değerlerinin oldukça yüksek olduğu arazide hızlı bir şekilde akışına devam etmektedirler. Köy çevresinde eğim kırıklığının fazla olmasından dolayı da, irili ufaklı şelaleler oluşturmuşlardır. Aralarında yüksekliği 10-15 metreye ulaşanların da bulunduğu bu şelaleler, özellikle kar erimelerinin yaşandığı ilkbahar aylarında gösterişli olmaktadır. Ayrıca köy içerisinde yer alan Maden gölü de, sahanın doğal güzellğine ayrı bir çekicilik katmaktadır. Bunların hepsi, sahada kırsal turizmin canlanmasında etkili olabilecek önemli zenginlik kaynaklarıdır.

Köy ve çevresinin flora açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Bu zenginliği bir taraftan sahanın nemli Karadeniz iklimi ile Doğu Anadolu'nun sert karasal iklimi arasındaki geçiş alanı üzerinde yer alması, diğer taraftan da kısa mesafede gerçekleşen yükselti farkı ile açıklamak mümkündür. Bu durum küçük çaplı gezintilerde bile farklı floristik türler ile karşılaşma ihtimalini artırmaktadır. Zira köyün eski adı olan *Bazgiret* (kelime anlamı olarak çalılık, çiçeklik gibi anlamlara gelmektedir)'in, çevrede yer

* Sıcaklık değerleri, her 200 m.'de 1°C düşeceği varsayımına, yağış değeri ise Schreiber formülüne (Dönmez, 1990: 178.) göre hesaplanmıştır.

alan bitki çeşitliliğine bağlı olarak verilmiş olabileceğini ifade eden köy sakinleri de bulunmaktadır.

Araştırma sahasında en yaygın doğal bitki örtüsü formasyonunu ise *iğne yapraklı ormanlar* oluşturur (Fotoğraf 2). Zira Maden, Or-Köy kayıtlarına göre *orman içi köy* sınıfında ele alınmıştır.* Köy yerleşim alanının güneyinde bulunan Büyük Tepe ve Sezgiret Sırtı yamaçlarında daha gür olan orman örtüsü; göknar ve ladin ağaçlarından oluşmaktadır. Diğer kısımlardaki ormanlar ise, ağaç öbekleri halinde olup, belirtilen ağaç türlerinin arasına az sayıda sarıçamların da karıştığı gözlemlenmektedir. Bu ağaç öbeklerinin önemli bir kısmı (özellikle batı yamaçta olanlar), köy yerleşmesini çığ tehdidine karşı koruyan önemli unsurlardır. Bununla birlikte, bunlar bize yörede orman tahribinin yüksek düzeyde gerçekleştiğini kanıtlamaktadır. Muhtemelen saha daha gür ormanlarla kaplı iken, ormanlardan gerek yakacak ve gerekse mesken yapı malzemesi olarak yoğun bir şekilde yararlanılması ile tarım ve mera alanı -zira yöredeki orman açmaları tarım alanından ziyade çayır ve mera alanı elde etmeye yöneliktir- (Dönmez, 1973: 87) kazanma isteği, orman örtüsünün daralmasına ve yamaçlara doğru çekilmesine neden olmuştur. Sahadaki bu doğal zenginlik kaynağını korumak açısından, ormanları sürdürülebilirlik çerçevesinde işletmek ve bu bilincin köylü ailelerde de oluşturulması önem arz etmektedir (Sever, 2003: 92-93).

Fotoğraf 2: Köy yerleşim alanının güneyi gür iğne yapraklı ormanlarla kaplıdır.

III. Nüfus ve Yerleşme Özellikleri

Bilindiği üzere, kırsal turizmde kırsal alanların doğal çekicilikleri kadar, kültürel yapının tüm özellikleri (nüfus, yerleşme, ekonomi, kültürel miras ...) de önem taşır. Ayrıca kırsal yerleşmeler, şekli, planı, dokusu, mimari özellikleri ve konutları ile yine kültürü temsil etmektedirler (Soykan, 2004: 60). Bu bağlamda, öncelikle sahanın beşeri ve ekonomik özelliklerini incelemek faydalı olacaktır.

* Şavşat Orman İşletme Müdürlüğü 2012 yılı verilerine göre.

Araştırma sahasındaki ilk yerleşmenin ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili olarak elde kesin bilgi bulunmamaktadır. Buna rağmen, biri köyün giriş kısmında hemen yol kenarında, diğeri de yörede Kilise Tepe olarak adlandırılan ve köy yerleşmesinin batısında yer alan Cigora Sırtı üzerinde bulunan gözetleme kuleleri* bu konuda bilgi verici olabilir. Ancak ne yazık ki, bunların tarihi ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır. Bununla birlikte, köyde yapmış olduğumuz mülakatlarda, köy sakinlerinin 5-6 kuşak önceki dedelerinin Batum'dan gelerek buraya yerleştiği belirtilmiştir. Nitekim Gürcistan'dan ülkemize, 1828-1829 ve 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları neticesinde göç yaşandığı ve göç edenlerin önemli bir kısmını da 'Müslüman Gürcüler' ile 'Ahıska Türklerinin' oluşturduğu bilinmektedir (Memmedli ve Goca-Memmedova, s: 14). Maden köyü sakinleri de, Gürcü kökenli Türk vatandaşları olup, Gürcüceyi hâlâ kendi aralarında kullanmaktadırlar. Söz konusu etnik zenginlik, kırsal turizm açısından bir çekicilik haline dönüşebilir.

Köyün nüfusu ile ilgili ilk bilgiye, 1924-1927 yılları arasında Artvin'de ilköğretim müfettişliği yapan Muvahhid Zeki'nin eserinde rastlanılmaktadır. Buna göre; o yıllarda köyde 48 hane bulunmakta olup, bunlarda 159'u erkek, 164'ü de kadın olmak üzere, toplam 323 kişi ikamet etmekteydi (Zeki, 2010: 189). Ancak daha gerçekçi bilgiler, Cumhuriyet dönemi ile beraber yapılan periyodik nüfus sayımları sonucunda elde edilmiştir. Köyler bazında nüfus sayısının verildiği ilk nüfus sayımında (1935), 346 olan köy nüfusu, 2012 yılında 172'ye gerilemiştir. Bu durumda, 77 yıllık süre içerisinde saha nüfusu % 50 oranında azalarak yarıya inmiştir. Ancak bu azalış, ilk yıllardan başlayarak sürekli gerçekleşmemiş, bilakis 1980 yılına kadar genel olarak bir artış (bu yılda nüfusu 531'e yükselmiştir) meydana gelmiştir. Yani köy nüfustaki azalma, son 30 yılda gerçekleşmiş ve bu dönemde nüfus yaklaşık % 68 oranında azalmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Maden köyünün sayım dönemlerine göre nüfusu (1935-2012).

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
1935	173	173	346	--	1975	259	268	527	0.50
1940	151	198	349	0.17	1980	247	284	531	0.15
1945	174	200	374	1.43	1985	195	258	453	-2.93
1950	--	--	420	2.45	1990	178	218	396	-2.51
1955	242	243	485	3.09	2000	116	162	278	-2.97
1960	229	227	456	-1.19	2007	91	95	186	-4.72
1965	219	252	471	0.65	2012	76	96	172	-1.50
1970	253	261	514	1.82					

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

* Bunlar harabe halinde olup, Cigora sırtındaki sadece temel kısmı mevcuttur. Bu nedenle yörede 'kale' veya 'kilise' olarak adlandırılmalarına da rastlanılmaktadır. Yaklaşık 2400 m.'de yer alan, söz konusu sırttaki kule kalıntısından Şavşat ilçe merkezinin yanı sıra, köyün girişindeki gözetleme kulesi ile Eskikale köyünde bulunan Eskikale (Ustamış) kalesi de görülmektedir.

Maden köyü nüfusundaki azalmanın temel sebebi, daha çok 1960'lı yıllarda başlayıp 1980'li yıllarda hız kazanan **göç**lerdir. Saha gözlemlerimiz esnasında karşılaştığımız yaşlı nüfus oranı ile köy sakinlerinin ifadeleri bu durumu desteklemektedir. Nitekim köy muhtarı ile yapmış olduğumuz mülakat sonucuna göre, yaklaşık 385 kişinin ülkenin çeşitli yerlerine göç etmiş olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Tablo 2). Ayrıca sahadan ülke dışına (Almanya ve Gürcistan) göç edenlerin sayısı da 15 civarındadır. Göçlerin temel sebebi, köyde yaşanan ekonomik kısıtlılıkların ortaya çıkardığı geçim sıkıntısı ile eğitim ve sağlık koşullarındaki yetersizliktir. Zira göç edenlerin ekseriyetinin genç nüfustan oluşması ve göç edilen iller arasında Kocaeli ve Bursa gibi büyükşehirlerin ön sıralarda yer alması bu durumu kanıtlamaktadır (Tablo 2). Sahada kırsal turizmin ortaya çıkaracağı ekonomik canlılık ve istihdam olanaklarının, yaşanacak göçleri belli bir ölçüde de olsa, yavaşlatabileceği düşünülebilir.

Tablo 2: Maden köyünden yaşanan göçlerin illere göre dağılımı (2013).

Göç Verdiği İl	Göç Eden Hane Sayısı	Yüzdesi (%)	Nüfus Miktarı*
Kocaeli	40	33.5	148
Bursa	30	28.8	111
Artvin	10	9.6	37
Ankara	8	7.7	30
İstanbul	5	4.8	18
Rize	4	3.8	15
Samsun	3	2.9	11
Şavşat (İlçe Merkezi)	3	2.9	11
Trabzon	1	1.0	4
Toplam	104	100	385

Kaynak: Yerinde yapılan anket ve mülakat sonuçlarından derlenmiştir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, Maden köyü dört mahalleden oluşmaktadır. Bunlardan üçü (Merkez, Orta ve Çengelli mahalleleri) köyün ana yerleşim alanı içerisinde bulunurken, Çermik mahallesi köy merkezine yaklaşık 13 km. uzaklıkta yer alır. Köyün merkezinden bu mahalleye giden yol, öncelikle Cancir yaylasından geçmekte ve daha sonra bu mahalleye ulaşmaktadır. Bu nedenle de, söz konusu mahallede yaşayan aileler, zaten kış dönemi boyunca kapalı olan bu yolu kullanmamakta, Artvin Merkez ilçeye bağlı olan Alabalık köyü güzergâhını kullanarak, Karçal deresi vadisinden Artvin-Şavşat karayoluna ulaşmaktadırlar. Sahada yapmış olduğumuz mülakatlarda, Maden köyünden avcılık için bu bölgeye gelen kişilerin, doğal çevre koşullarını (özellikle de toprak verimliliğini) beğenerek burada yerleşme kararı almaları sonucu adı geçen mahallenin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca bu mahalleden çıkan, ancak günümüzde yararlanılmayan sıcak su kaynağı nedeniyle bu adın verildiği ifade edilmiştir. Yetkililer tarafından gerekli etüt ve çalışmaların yapılarak söz konusu kaynağın kırsal turizme kazandırılması, önemli bir gelişme olacaktır.

Mahallelerdeki meskenler birbirine oldukça yakın olup, toplu yerleşme izlenimini vermektedir. Ancak az önce de belirtildiği gibi, mahalleler arasındaki mesafenin fazla

* Nüfus miktarı, 2012 yılında ülkemizdeki ortalama hane halkı büyüklüğü olan 3.7 değeri ile çarpılarak hesaplanmıştır.

olmasından dolayı, köyün genel yerleşim dokusu için *parçalı yerleşme* teriminin kullanılması daha doğru olacaktır. Nitekim ilk olarak Tarkan'ın kullandığı bu terim (Tarkan, 1973a: 75), mahalleler arasındaki mesafenin Karadeniz kıyı kuşağı köylerindeki gibi fazla; buna karşılık, mahalleyi teşkil eden meskenlerin Doğu ve İç Anadolu bölgelerinde olduğu gibi birbirine oldukça yakın olduğu Maden köyünü iyi tanımlamaktadır.

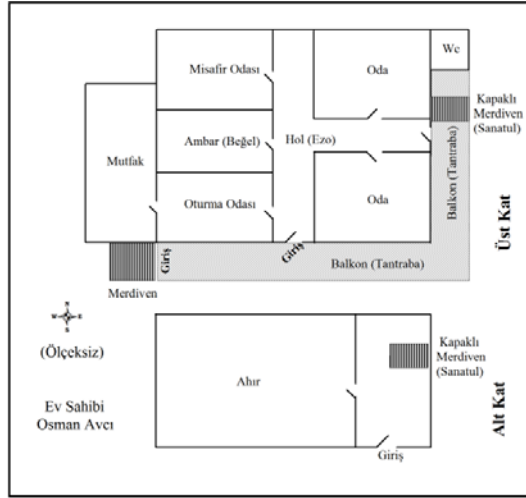
Köydeki meskenlerin hemen tamamı ahşap malzemeden yapılmış olup, özgün bir mimariye sahiptir. Yörenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına uygun olarak inşa edilmiş olan bu meskenler, genellikle alt katı hayvan barınağı olmak üzere iki veya üç katlıdır. Gerçi, Doğu Karadeniz genelinde olduğu gibi, sahada da meskenlerin arka kısımlarının yamaçlara tesadüf ettirilmeleri, evlerin ön cepheden görünümündeki kat sayısının, arka cepheye göre bir fazla çıkmasına neden olmaktadır (Tarkan, 1973b: 30). Sahadaki nemli iklim koşullarından en az etkilenmek amacıyla, meskenlerin temel kısmında taş kullanımı yaygındır. Hayvan barınağının giriş kısmı, odunluk veya tarımsal aletlerin saklandığı veya depolandığı yer olarak da kullanılabilirdiği gibi; tavuk, horoz gibi kümes hayvanlarının barındığı ve Gürcü dilinde '*sakatme*' adı verilen kümeslerin de yer aldığı kısımdır.

Geleneksel köy meskenlerinin üst katı yine tamamen ahşaptan yapılmakla beraber, bunlarda kereste haline getirilmiş malzeme kullanılır. Sahada ladin, göknar ve sarıçam ağaçlarından elde edilen ahşap malzemenin yoğunlukta olduğu meskenlerde, en dikkat çekici özellik, ortalama iki cephesinin yöresel olarak '*tantraba*' adı verilen balkonlarla çevrili olmasıdır. Ayrıca bunların manzarası en güzel olan kesiminde cumbaya benzer şekilde çıkıntılar yapılmış olup, bunlar '*köşk/köşki*' olarak adlandırılmaktadır. Gerek tantrabalar ve gerekse köşki meskenlerin göze hitap eden kısımları olmalarından dolayı, ahşap süslemelerin sergilendiği yerlerdir. Bununla birlikte meskenlerdeki tuvaletler de, tantrabaların köşe kısımlarına yapılmıştır. Bazı evlerde ise, özellikle biri misafir kullanımına uygun olacak şekilde dizayn edilmiş olan iki tuvalet bulunmaktadır. Tantrabaları evin en önemli bölümlerinden biri haline getiren diğer bir özelliği ise, buradan hayvan barınağının olduğu alt kata inmeyi sağlayan bir merdivenin olmasıdır. Üstü kapaklı olan bu merdivene yörede '*sanatul*' adı verilmektedir (Fotoğraf 3). Bu durum, bir taraftan yörede hayvanlara ve hayvancılığa verilen değer; diğer taraftan da kış şartlarının oldukça ağır geçtiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

Sahadaki köy konutları, geleneksel aile yapısına göre inşa edilmiş olup, genellikle çok odalı ve geniştir. Büyük ekseriyetle balkon kısmından girilen meskenlerde, ortada bulunan holden (Gürcü dilinde *ezo*) diğer odalara geçiş sağlanır. Biri kiler veya ambar (Gürcü dilinde ise *beğel*), diğeri de mutfak olmak üzere, 5 veya 6 odadan oluşurlar (Şekil 3). Bunlardan mutfak, sahada kış aylarının geçirildiği ve yemek-yatmak dâhil her türlü fonksiyonun icra edildiği yer olmasından dolayı, yörede *ev* (Gürcü dilinde *sakgli*) olarak da adlandırılmaktadır (Göçmen, 2010: 50). Bunlarda eskiden daha yaygın olan ocakların yerini artık sobalar almaya başlamıştır. Meskenlerin bazılarında teras katının bir bölümünün ambar veya depo olarak kullanımına da rastlanılabilmektedir.

Fotoğraf 3: Köydeki geleneksel ahşap meskenler, altı hayvan barınağı olmak üzere genellikle iki katlıdır.

Şekil 3: Sahadaki geleneksel köy meskenlerinin örnek bir planı.

Köydeki meskenlerin tamamında çatılar iki yöne eğimli olarak yapılmıştır. Bu durum, genel anlamda yağış fazlalığından kaynaklanırken, özellikle de uzun süren kış koşullarına bağlı olarak, kalın kar örtüsünün çatıya zarar vermeden kayıp dökülmesini sağlamaya yöneliktir. En fazla kullanılan çatı örtü malzemesi ise, sacdır. Özellikle ev eklentilerinde *hartama/bedevra* (Gürcü dilinde *kavar/kavari*) kullanımı da yaygındır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4: Köy meskenlerinin çatıları iki yöne eğimli olup, sac ve bedevra ile kaplıdır.

Köy konutlarının plânları, ailelerin ihtiyaçlarına göre belirmesinin yanı sıra, eklentileri ile bir bütün olarak düşünülmesi de gerekmektedir. Zira hâkim ekonomik faaliyet alanlarına göre şekillenen geleneksel köy konutları, kimi işlevlerini eklentilerine yüklemiştir. Köydeki en önemli ev eklentilerinden biri *merek*lerdir (Gürcü dilinde *kori*). Bunlar, tamamen yöredeki ekonomik faaliyete bağlı olarak ortaya çıkmış; mimarisi ve kullanılan yapı malzemesi itibariyle ormana, iklime ve topoğrafyaya uygun olarak yapılmıştır (Bekdemir ve Sever, 2003: 91). ‘Tomruk çantı tekniği’ ile yapılan merekler, genellikle iki katlı olup; ot, ‘çala’* gibi hayvansal ürünlerin depolandığı yerlerdir (Fotoğraf 5-a).

Fotoğraf 5: Yöredeki konut eklentilerine iki örnek: Merek (a) ve su değirmeni (b).

* Yörede koçanı alınmış mısır bitkisine ‘çala’ adı verilir. Bunlar, mısır hasadı yapıldıktan sonra dibinden kesilerek kurutulur ve kış aylarında hayvan yemi olarak kullanılmak üzere depolanır.

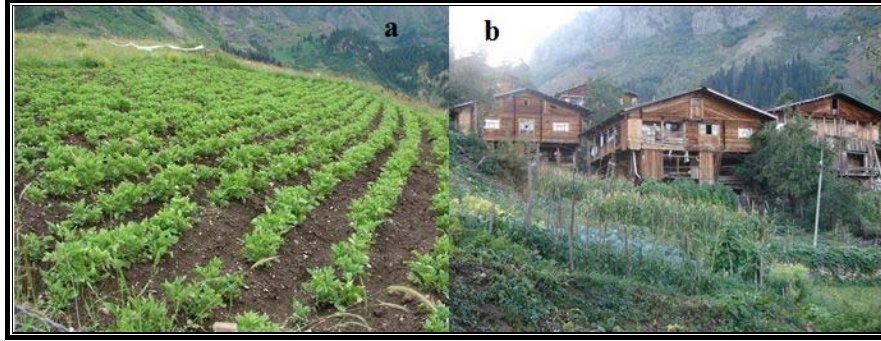
Sahadaki yerleşme elemanlarından bir diğeri ise, su değirmenleridir (Fotoğraf 5-b). Dört tanesi Çermik Mahallesi'nde olmak üzere, köyde toplam 7-8 su değirmeni bulunmaktadır. Bunlar genellikle köyün ortak malı olup, herkes ihtiyaç duyduğunda kullanabilmekte; bakımı ise yine köylüler tarafından ortaklaşa yapılmaktadır. Köydeki her ailenin az miktarda da olsa, kendilerini idare edebilecek düzeyde ürettikleri mısırlar, koçanları alınarak kurutulduktan sonra, bu değirmenlerde öğütülerek un haline getirilir. Mısır unu, yörede genellikle *çadi* adı verilen mısır ekmeği veya mısır gevreği yapılarak tüketilir. Sahada bu ve benzeri yöresel tatlar, gelen turistler açısından da ilgi çekici olabilir.

IV. Ekonomik ve Sosyal Hayat

Köydeki temel ekonomik faaliyet, büyükbaş hayvancılık ile arıcılıktır. Ekip biçme şeklindeki tarımsal faaliyetler de yapılmakta ise de, bunlar ancak ailelerin kendi ihtiyacına cevap verebilmektedir. Bununla birlikte, ailelerin yaklaşık % 30'unda emekli maaşı bulunmaktadır. Köydeki sosyal hayat da bu çerçevede şekillenmiş olup, bütün faaliyetler toprağı işlemeye, hayvancılığa, ormancılığa ve dolayısıyla da iklime endekslidir. Bununla birlikte, turizm ekonomik faaliyet yelpazesine katılabilir. Hiçbirinin yerini alacak kadar büyüme imkânı bulamazsa bile, destekleyici bir sektör olabilir.

Maden köyünün toplam arazisi 2.133 ha. olup, bunun yaklaşık % 44'ü (940 ha.) ormanlarla kaplıdır. Köyündeki tarım arazisi ise, 12.12 ha. kadardır. Bu değer, köyün toplam arazisinin ancak % 0.57'sine denk gelmektedir. Ayrıca söz konusu tarım alanları, yörenin topoğrafik özelliklerine bağlı olarak oldukça parçalı bir yapı arz eder. Nitekim köyün 80-90 haneden oluştuğı düşünöldüğünde aile başına 1.5 dönümden daha az tarım arazisi düşmektedir. Bu nedenle bitkisel üretim, ticari anlamda bir değer ifade etmeyip, daha çok ailelerin kendi ihtiyacını karşılayabilmektedir. Sahadaki en önemli tarımsal ürün, patatestir. Yöresel olarak *kartopi* olarak adlandırılan köy patatesi, beyaz ve organik olması açısından çevrede oldukça rağbet görmektedir. Meskenlerin hemen yanı başındaki küçük tarım alanlarında (yörede *bostan* adı verilir) üretimi yapılan diğeri bir grubu ise; fasulye, mısır, karalahana, kabak, soğan, marul, salatalık, domates gibi sebze türlerini barındıran karışık sebzeler oluşturmaktadır (Fotoğraf 6). Ayrıca köydeki tarım alanlarının önemli bir kısmı da, yılda iki-üç kez biçilebilen ve hayvan yemi olarak yararlanılan yonca bitkisi yetiştiriciliğine ayrılmıştır (Tablo 3).

Araştırma sahasının engebeli yapısı, mahalle içi yolların dar ve düşük kalitede olması, oldukça ağır geçen kış koşulları ile yüzyıllardan beri alışılmış gelenek ve görenekler, köyde hâlâ insan ve hayvan gücüne dayalı geleneksel tarım yöntemlerinin kullanılmasına neden olmuştur. Köydeki tarım alanları, daha üzerinde kar örtüsünün bulunduğu kış aylarında, öküzlerin arkasına bağlanmış, ahşaptan yapılan ve yöresel olarak *hızeg* (Gürcü dilinde *markhli*) adı verilen kızaklarla taşınan hayvan gübresi ile gübrenilir. İlkbaharda kar örtüsünün erimesiyle iş, yine öküzlere düşer ve sırtlarına bağlanan sabanlarla tarlalar sürölür. Ancak özellikle son 2-3 yıldır tarlaların sürölmesinde, küçük bahçe tipi traktörlerin kullanımı da yaygınlaşmıştır. Bununla birlikte, öküzlerin işleri bunlarla sınırlı değildir. Özellikle kış aylarında köyden uzaktaki çayır alanlarındaki merelerde depolanan otlar ve ormandan gelecek olan odunlar yine kızaklı kağnılarla taşınır (Fotoğraf 7-a/b).

Fotoğraf 6: Köydeki tarım alanlarının önemli bir kısmı patates (a) ve karışık sebze (b) tarımına ayrılmıştır.

Tablo 3: Maden Köyü Arazisinin Yararlanma Açısından Bölünüşü (2013).

Kullanılış Durumu	Yüzölçümü (ha)	Yüzdesi (%)	Kullanılış Durumu	Yüzölçümü (ha)	Yüzdesi (%)
Tarım Arazisi	12.12	0.57	Nadas Alanı	0.16	
Arpa	0.17		Patates	4.60	
Ceviz	1.15		Yonca	3.14	
Karışık Meyve	0.42		Çayır Arazisi	76.34	3.58
Karışık Sebze	2.12		Orman Arazisi	940.25	44.08
Kiraz	0.16		Diğer	1104,29	51.77
Korunga	0.05				
Mısır	0.15		Genel Toplam	2133	100

Kaynak: Şavşat İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Şavşat Orman İşletme Müdürlüğü ve Artvin İl Kadastro Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Çayırların biçilme işi ise, insanlara aittir ve tırpanlarla biçilir (Fotoğraf 7-d). Gerek bağ-bahçe işleri ve hayvancılıkta kullanılan aletler (tırmık, saban, sepet, kürek vb.) ve gerekse günlük hayatta kullanılan malzemeler (kaşık, masa, sandalye, iskemle vb.) büyük oranda insanların kendi el emeğinin ürünü olup, ahşap malzemedir yapılmaktadır. Ayrıca köyde kullanılan yöresel giysiler (yün çorabı, fanila vb.) ile halı ve kilimlerin (yöresel ifade ile *cecim*) önemli bir kısmı da ailelerin kendi el emeğinin ürünüdür. Eskiden yaygın olan kilim dokumacılığı, son 3-5 yıldır yok olmaya yüz tutmuştur. Ancak bu faaliyetlerin yeniden canlandırılması, kırsal turizm açısından da önemli fayda sağlayacaktır.

Daha önce de söz konusu edildiği üzere, yöredeki en önemli ekonomik faaliyet; büyükbaş hayvancılıktır (Fotoğraf 8). Her ailenin az çok bu faaliyete katıldığı köyde; Şavşat İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü kayıtlarına (2013) göre; 724 büyükbaş hayvan bulunmaktadır (Tablo 4). Ancak yörede yapmış olduğumuz anket ve mülakatlarda, içlerinde köy muhtarının da bulunduğu farklı kişilerce bu sayının 1500 civarlarında olduğu belirtilmiştir. Sahada küçükbaş hayvan ise, bulunmamaktadır.

Fotoğraf 7: Yörede geleneksel yaşam büyük oranda devam etmektedir. a ve b (b'nin kaynağı: <http://www.turnusol.biz>), kızaklı kağrı; c, pat pat; d, tırpanla çayır biçimi.

Fotoğraf 8: Köydeki en önemli ekonomik faaliyet büyükbaş hayvancılıktır.

Köydeki büyükbaş hayvancılık faaliyetleri, hayvanların yazın otlaklarda otlanarak, kışın da hayvan barınaklarında kaba yemler (kuru yonca, çayır ve saman vb.) ile beslenmesi esasına dayalı olan *ekstansif (geleneksel) hayvancılık* (Doğanay ve Çavuş, 2013: 186) şeklindedir. Ayrıca hayvanların hemen tamamı da yerli ırklardan oluşmaktadır. Bu durum, bir taraftan sahanın dağlık ve engebeli yapısına yerli ırkların daha iyi uyum sağlaması ile ilgili iken; diğer taraftan alışkanlıkların ve geleneğe bağlılığın yöre ailelerinde ne derece

ileri seviyede olduğunun da bir göstergesidir. Köydeki büyükbaş hayvan varlığı ile ilgili olarak dikkat çeken bir diğer husus da, öküz (boğa ve tosun) sayısının oldukça fazla olmasıdır (Tablo 4). İlçeye bağlı diğer köylerle karşılaştırıldığında daha bariz bir şekilde ortaya çıkan bu durum, çalışmamızın önceki kısmında dile getirilen, çeşitli faaliyetlerde öküzlerden yoğun bir şekilde yararlandığının da önemli bir kanıtıdır.

Tablo 4: Maden köyü büyükbaş hayvan varlığının yıllara göre dağılımı.

Yıllar	Buzağı ve Dana (0-12 ay)		Düve (12-24 ay)	Tosun (12-24 ay)	İnek (24+ ay)	Boğa (24+ ay)	Toplam
	Dişi	Erkek					
2011	157	108	27	21	342	133	788
2013	9	14	109	92	372	128	724

Kaynak: Şavşat İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Maden köyünde diğer bir ekonomik faaliyet de arıcılıktır. Köyde yaklaşık 10-15 hane arıcılık yapmakta olup, toplamda 299 kovan* bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmını fenni kovanlar oluştururken, az sayıda da olsa, kara kovana da rastlanılmaktadır. Özellikle Çermik mahallesinde yoğunlaşan arıcılık faaliyetleri; yörenin zengin çiçek potansiyeline sahip çayır ve mera varlığı ile çam ağaçlarının bol olması gibi uygun doğal çevre koşulları sayesinde kalitesi ve adıyla kendinden söz ettirmektedir. Ancak sadece yörede tanınan bu ballar, yakın çevreye veya büyük şehirlere gitmiş olan hemşehirlere satılabilmektedir.

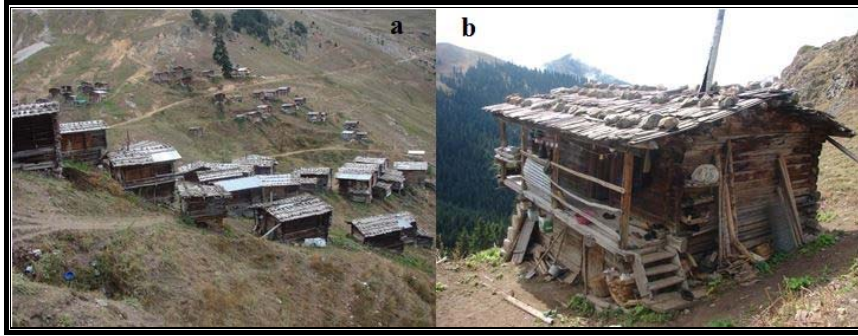
Köydeki en önemli ekonomik faaliyetin hayvancılık olmasının yanı sıra, bunun ekstansif yöntemlerle icra ediliyor olması *yaylacılığı* yöre aileleri için kaçınılmaz bir faaliyet haline getirmiştir. Yine geleneksel esaslara dayalı olan yaylacılık, yörede vazgeçilmez bir alışkanlık haline gelmiştir. Köyde havaların ısındığı ve ekinlerin gelişmeye başladığı, yaylada ise otların yeşerdiği Temmuz ayı başında, köyün yaklaşık 8 km. batısında yer alan Maden (Cancir) yaylasına göç başlar. Hayvanlar 2-3 saat süren yaya yolu vasıtasıyla yaylaya ulaşırken, yük ve insanlar motorlu taşıtlarla yaylaya çıkarlar. Yolların dar ve bakımsız olması, yörede *pat-pat* kullanımını yaygınlaştırmıştır.

Cancir yaylasında neredeyse köydeki mesken sayısı ile eşit düzeyde yayla evi bulunmaktadır (Fotoğraf 9). Yaylada yaptığımız mülakatta, yaklaşık 70 ailenin yaylaya çıktığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, 2006 yılında meydana gelen çığ afetinde, 18 yayla evi de çığ altında kalarak yıkılmıştır. Yayla evleri genellikle iki katlı olup, büyük ekseriyetle ahşaptan inşa edilmiştir. Sadece temel kısımlarında taş kullanılarak, hem ahşabın toprakla teması önlenmiş, hem de arazi eğimine göre alt kısım taşla desteklenerek meskenlerin yapılacağı alan düzleştirilmiştir. Genellikle ladin ve göknar tomruk ve kerestelerinin yapı gereci olarak kullanıldığı yayla meskenleri, blok çantı tekniği ile köşeleri birbirine geçecek şekilde inşa edilmiştir. Hayvan barınağı olarak kullanılan alt kat, işlenmemiş veya kare haline getirilmiş tomrukların kullanıldığı kısımdır. Buranın zemini de üstü düzleştirilmiş tomruklarla kaplanmıştır. Hayvan barınaklarında dana ve buzağuların bağlandığı ayrı bir kısım (yöresel olarak danaluk adı verilmektedir) (Torun, 1998: 156) da

* Şavşat İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2013 yılı verilerine göre.

bulunabilmektedir. Bunların yeterli olmadığı durumlarda, hayvan barınaklarının eklenti şeklinde evin yanına inşa edildikleri de görülmektedir.

Yayla evlerinde üst katın girişi ön cephede yer alan balkon vasıtasıyla olmaktadır. Eğim dolayısıyla doğrudan veya bir ahşap merdiven yardımıyla girilen bu kat, genellikle iki odadan oluşur. Bunların biri yemek, oturmak, yatmak da dâhil her türlü günlük işlerin yapıldığı oda iken; diğeri süt, peynir, tereyağı gibi hayvansal ürünlerin üretildiği ve saklandığı yöresel olarak *maran* adı verilen bölümdür (Şekil 4). Söz konusu yayla meskenlerinde soğuktan korunmak amacıyla, pencerelerin boyutları oldukça küçük tutulmuştur. Yayla meskenlerinin çatıları köydekiler gibi iki yöne eğimli olup, hemen tamamı *bedevra* ile örtülüdür (Fotoğraf 9).

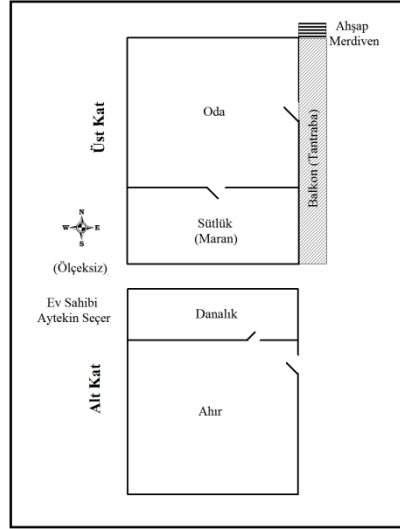

Fotoğraf 9: Cancir yaylası (a) ile yayla evinden (b) bir görünüş.

Köydeki büyükbaş hayvan varlığının hemen tamamı yaylaya çıkarıldığı için, yayladaki sayıyı da köydeki ile bir düşünebiliriz. Bunların yaklaşık 120-130 tanesini oluşturan boğalar için ücret karşılığında (2013 yılında hayvan başına 100 TL) çoban tutulmaktadır. Bunlar, *öküz yatağı* adı verilen (Ceylan, 1995: 192) yayladan uzaktaki mera alanlarında 2-3 ay boyunca otlanmaktadır. Geriye kalan diğerlerine ise; son 7-8 yıldır hayvan sahibi aileler tarafından sırasıyla çobanlık yapılmaktadır.

Yörede yapılan büyükbaş hayvancılık faaliyetleri genellikle süt, peynir, tereyağı gibi hayvansal ürünlerin üretilmesine yöneliktir. Bunların bir kısmı ailenin kendi kullanımına ayrılmakta; geriye kalan kısmı ise, yakın çevreye veya büyükşehirilere göç etmiş olan hemşehrilere satılmaktadır. Bununla birlikte, köyde kurbanlık veya kasaplık hayvan besleyenler de bulunmaktadır. Kurbanlık hayvanlarını, genellikle Artvin ve ilçelerindeki pazarlarda satan aileler, tek başına yeterli hayvanı bulunmadığında ise, kendi aralarında anlaşarak ortak bir şekilde pazara hayvan götürmektedirler. Ancak sahada süt ve et verimi düşük yerli ırkların beslenmesi*, ekonomik anlamda kayba neden olmaktadır.

* Köydeki ailelerle yapılan görüşmelerde, ineklerin günde iki kez (sabah-akşam) sağıldığı ve birim hayvandan en yüksek verimin alındığı yaz döneminde bile, günlük 4-5 kg süt elde edildiği ifade edilmiştir. Et verimi olarak ise; yaşına ve bakımına göre değişmekle beraber, ortalama ineklerde 100-120 kg, öküzlerde 200-250 kg et üretiminin gerçekleştiği belirtilmiştir.

Şekil 4: Cancir yaylasındaki geleneksel bir yayla evi planı.

Cancir yaylasında, ağustos ayının ilk veya ikinci hafta sonuna denk getirilen ve yöresel olarak *Mariyoba*** adı verilen yayla şenliğine katılım oldukça yüksektir. Eskiden köydeki hasat işlerinin bitmesi ile köylülerin yaylaya çıkarak üzerlerindeki yorgunluğu atma ve aradaki bağları güçlendirme amaçlı olan bu şenlikler ile, günümüzde gelenek ve göreneklerin yaşatılması, göç etmiş olanların köyleri ile olan bağlantısının kesilmemesi ve yörenin turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Zira Doğu Karadeniz Bölümü genelinde yaygın olan bu şenliklerin, sahadaki yayla turizmine canlılık katmak ve daha fazla ilgi çekmek açısından önemli bir etkiye sahip olduğu şüphesizdir (Zaman, 2001: 209-210). Şenliğin yapıma amacında meydana gelen bu değişim, festival yerinin değiştirilmesine vesile olmuştur. Önceden yayla evleri arasındaki boşlukta yapılan şenlikler, ulaşım imkânının kolay olması ve daha fazla katılım sağlanabilmesi düşüncesiyle, son dört yıldan beri köy içerisinde yer alan Maden gölü çevresinde yapılmaya başlanmıştır.

V. Sonuç ve Öneriler

Günlük yaşam ve ekonomik faaliyetlerin, önemli ölçüde doğal kaynakların kullanımı ve değerlendirilmesine bağlı olduğu; ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme süreçlerinin yavaş ilerlediği; geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkili olduğu; yüz yüze ilişkilerin önemini koruduğu; teknolojik gelişmelerin yaşama ve üretime yansımalarının daha uzun bir zaman aldığı kırsal alanlar (DPT, 2000: s: 2), kentlerin yoğun çalışma hayatı ve stresinden uzaklaşıp, doğal yaşam ile iç içe olmak isteyen insanlar için gözde mekânlar olmaya başlamıştır. Kırsal alanların bu eğilime cevap verecek niteliğe bürünmesi durumunda, hem kentlerde yaşayan insanların dinlenme, eğlenme ve hoş zaman geçirme arzuları karşılanacak; hem de kırsal alanların kalkındırılmasında önemli bir

** Yapılan mülakatlarda, 'Mariyoba' kelimesinin Gürcü dilinde 'ağustos ayı' anlamına geldiği belirtilmiştir.

gelişme kaydedilmiş olacaktır. Ancak bu tür yerlerin insanlar tarafından tercih edilebilmesi için; ulaşım, konaklama ve tanıtım gibi belli alanlarda yeterli alt yapının sağlanmasının yanı sıra, yöre ailelerinde bu bilincin de oluşturulması gerekmektedir.

Maden köyü ve yaylası da, gerek doğal güzellikleri ve gerekse sahip olduğu geleneksel özellikleri ile yüksek oranda kırsal turizm potansiyeli barındırmaktadır. Yayla turizmi, dağ turizmi, botanik turizm, tarım turizmi ve kamp turizmi gibi çeşitli ekoturizm türleriyle (Erdoğan, 2003: 120), kuş gözlemciliği, yaban hayatı gözlemciliği, doğa yürüyüşü/trekking ve doğa fotoğrafçılığı gibi aktivitelere ev sahipliği yapabilecek özelliklere sahiptir. Ancak bugüne kadar köye ekonomik anlamda katkı sağlayabilecek düzeye ulaşamayan bu faaliyetin gelişimi, bir taraftan mevcut yapının sürdürülebilirlik çerçevesinde korunmasına, diğer taraftan da gerekli yatırımların yapılmasına bağlıdır.

Maden köyünün en önemli problemi ulaşım güçlükleridir. Zaten il ve ilçe merkezine epeyce uzakta (sırasıyla 77 km.-35 km.) yer alan araştırma sahası, yolların kalitesi açısından da oldukça düşük standartlara sahiptir. Köye ulaşımı sağlayan Meydancık yolu üzerindeki Çağlıyan Deresi vadisini takip eden karayolu, belli bir yere kadar asfalt olmakla beraber, dar ve virajlıdır. Ayrıca tahmin edilebileceği üzere, yayla yolunun standartları çok daha düşüktür. Buna ek olarak, mahalle içi yolların çok dar ve eğimli olması, köy içi ulaşımı da olumsuz etkilemektedir. Özellikle kış aylarında yoğun kar yağışının görülmesi, bütün ulaşım aktivitelerini olumsuz etkilemekte, hatta kesintiye uğratmaktadır. Sahadaki geleneksel özelliklerin bugüne kadar yaşatılmasında önemli bir payı olduğunu düşündüğümüz bu ulaşım kısıtlılıklarının, geleneksel yapıyı etkilemeyecek şekilde iyileştirilmesi, gelen turist sayısının artması noktasında önemli katkılar sağlayabilir. Bununla birlikte, bölgesel ve ulusal çapta büyük nüfus kitleleri barındıran alanlara uzak olması, sahadaki kırsal turizmin gelişimi önündeki en önemli engellerden birini oluşturmaktadır.

Köydeki ailelerin turizme ve turistlere olan bakış açısı, genelde olumlu olmakla birlikte, bu noktada önemli ölçüde bilgi ve deneyim eksikliği bulunmaktadır. Bu nedenle, kırsal turizmin gerekleri, pansiyonculuk faaliyetleri ve ticari etik gibi alanlarda yapılacak toplantı ve seminerler ile aileler bilinçlendirilmelidir.

Sahada, gelen turistlerin en azından konaklama ve yemek-içmek gibi ihtiyaçlarının karşılanabileceği işletmeler mevcut olmalıdır. Bu kapsamda, Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından beş yıl önce pansiyonculuğu geliştirmek amacıyla köydeki 18 aileye kredi ve lambri desteği sağlanmıştır. Ancak söz konusu destek olumlu bir şekilde değerlendirilememiştir. Bu nedenle de, günümüzde köyde konaklanabilecek bir tesis bulunmamaktadır. Ancak köylü ailelere öncelikle kırsal turizm bilinci kazandıracak eğitimlerin verilmesi ve kırsal turizmin gelişmiş olduğu alanlardan güzel örneklerin gösterilmesinden sonra, bu tür desteklerin istenen sonuçlara götürebileceği kanaatindeyiz. Bu koşullarda hem köy hem de yaylada yapılacak veya mevcut meskenlerin ufak-tefek tadilatlarla dönüştürülebileceği pansiyonlar, sahadaki turizm faaliyetlerinin gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Nitekim köy sakinleri sahaya gelen yabancı turist sayısının bile oldukça fazla olduğunu ve bunların bir kısmının çadırlarda konakladığını dile getirmişlerdir. Sahanın bu tür çadırlarda konaklama esasına dayanan ve kamp turizmi

olarak adlandırılan (Albayrak, 2013: 155) aktivitelere de uygun ortam koşullarına sahip olmasının yanı sıra, konaklama süresinin uzaması ve yöre ailelerine daha fazla ekonomik katkı sağlaması açısından pansiyonculuğun geliştirilmesi akılcı bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca köyde ekseriyetle ahşap malzemeden imal edilen ve yöresel el sanatları ürünü olan orijinal ve otantik malzemelerin sergilendiği, hatta küçük hediyelik eşya şeklinde satışının yapıldığı mekânların oluşturulması da ayrı bir canlılık katacaktır.

Maden köyü çevresinde, başta kendi yaylası olmak üzere, birkaç saatlik yürüyüş mesafesinde birçok yayla ve mezraa (kışla) yerleşmesinin (Tepebaşı, Çukur, Eskikale ve Napurnev yaylaları ile Vaket kışlası vb.) bulunması (Şekil 2), bu bölgede organize işletmelerin turizmin canlanmasında etkili olabileceği izlenimini doğurmaktadır. Benzer uygulamaların araştırma sahasının yakınında bulunan ve Borçka ilçesine bağlı olan Maçahel/Camili yaylalarında, köyleri ile bağlantılı bir şekilde yapıldığı düşünüldüğünde; bu düşüncenin ne derece makul olduğu görülecektir.

Turizmin en önemli sacayaklarından biri de *tanıtımdır*. Bu nedenle, yörede söz konusu edilen alt yapı yatırımları tamamlandıktan sonra, geniş kitlelere yayılabilecek tanıtımlarının yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda yöreyi, Şavşat ilçesiyle hatta Artvin iliyle bir bütün düşünerek, bu çevreye yapılan veya yapılacak olan tur programlarının içine entegre etmek akılcı bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca Turizm Bakanlığı ve diğer ilgili kuruluşlar tarafından hazırlanacak olan reklam filmleri, broşürler, afişler ve kitapçıklar ile tanıtımın yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte yazılı ve görsel basında köyün tanıtılması, özellikle de *Mariyoba Şenliklerinin* daha geniş kitlelere duyurulması yerinde bir davranış olacaktır. Köyün bugüne kadar çeşitli ulusal kanallarda belgesel şeklinde yayımlanmış olan tanıtım filmleri, genellikle kış aylarındaki zor yaşam şartlarına ve geleneksel yapıya vurgu yapmışlardır. Bunlar da tanıtımda önemli olmakla birlikte, özellikle turizme kaynaklık edecek değerleriyle ve daha çok turistin geleceği yaz döneminde çekilecek filmler, daha yararlı olacaktır. Ayrıca, hazırlamış olduğumuz bu çalışmanın da, tanıtım açıdan faydalı olacağını umut ediyoruz.

Sahadaki turizm faaliyetleri, geleneksel yapı ve kırsal yaşam kültürü üzerine temellendirilmelidir. Bir başka deyişle, kırsal turizmin sürdürülebilirlik çerçevesinde ele alınması, devamlılığı açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle yerel unsurlar turizm sektörünün bir parçası haline getirilmeli ve hayvancılık, arıcılık ve ekip-biçme gibi ekonomik faaliyetler ile kırsal mimari korunmalı hatta gelişmesi için teşvik edilmelidir. Bu kapsamda günümüzde en önemli ekonomik faaliyet olan büyükbaş hayvancılıktaki verim düşüklüğü ele alınmalıdır. Buna göre; ilgili kurumlarca yörede yetiştirilen et ve süt verimi düşük yerli ırkların yerini, doğal şartların el verdiği ölçüde, kültür ırkı hayvanların, hiç olmazsa da melezi cinslerin almasının sağlanması faydalı olacaktır.

Araştırma sahasındaki otantik çekiciliği oluşturan en önemli unsurların başında mesken mimarisi gelmektedir. Günümüzde kırsal alanlarda başlayan betonlaşma eğilimi, sahada pek rağbet görmemiştir. Bununla birlikte köyde, tek-tük de olsa, fabrikasyon yapı malzemeleri ile inşa edilmiş konutlara rastlamak mümkündür. Özellikle ekonomik gelir seviyesindeki yükselmenin beraberinde getireceği, betonarme bina sayısındaki muhtemel artışın önüne geçilmelidir. Ancak burada dile getirilmesi gereken diğer bir husus da,

geleneksel ahşap köy meskenlerinin yanı sıra, ormanların da korunması gerekliliğidir. Bu nedenle de, her ne sebeple olursa olsun, ormanların bilinçsizce tahribine izin verilmemeli ve aradaki dengenin akılcı esaslarla sağlanmasına özen gösterilmelidir. Aksi takdirde, bu tahribat onarılması güç hasarlara neden olabilir.

Çalışmada belirtilen çerçevede yörede yaşanacak ekonomik canlılığın, köyün yaşamış olduğu göç sorununun çözümüne de önemli oranda katkı sunacağı kanaatindeyiz. Yaşanan göçlerin büyük ölçüde, köydeki ekonomik kısıtlılıkların bir sonucu olduğu düşünüldüğünde; özellikle iş bulma maksatlı göçlerin belli oranlarda azalacağı ve emeklilik çağındaki dönüşlerin artacağı varsayımında bulunmak yanlış olmasa gerekir.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoğlu, S., Çeltek, E., 2006**, Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Albayrak, A., 2013**, Alternatif Turizm, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Artvin İl Kadastro Müdürlüğü.**
- Bekdemir, Ü., Sever, R., 2003**, *Şavşat ve Çevresinde Tipik Bir Ev Eklentisi: Merek*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:9, Erzurum.
- Ceylan, S., 1995**, Artvin Yöresinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Doğanay, H., Çavuş, A., 2013**, Türkiye Ekonomik Coğrafyası (Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 6. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Dönmez, Y., 1973**, *Kuzeydoğu Anadolu'da Bir Yerleşme: Karaağaç Köyü*, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18-19, İstanbul.
- Dönmez, Y., 1990**, Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları, İstanbul Üniv. Yay. No: 2506, Coğrafya Enst. Yay. No: 102, İstanbul.
- DPT, 2000**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Erdoğan, N., 2003**, Çevre ve (Eko)turizm, Erk Yayıncılık, Ankara.
- Göçmen, D., 2010**, Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli-Balıklı Mahallesi-Zurabet Evi Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Koprivica, D., 1978**, *Şavşat'ın Batısında Kalan Alanın Jeolojisi, Yapısal Özellikleri ve Sülfür Yatakları (NE Türkiye)*, M.T.A. Dergisi, Sayı:91, Ankara.
- Memmedli, Ş., Goca-Memmedova, G., Gürcistan'dan Türk Göçleri**, Bizim Ahıska Dergisi, Sayı: 15, Ankara, (<http://www.ahıska.org.tr/?p=910>, Erişim Tarihi: 17.02.2014).
- Sever, R., 2001**, Berta (Okçular) Çayı Havzası'nın Fiziki Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

- Sever, R., 2003**, *Sürdürülebilirlik Açısından Şavşat Ormanları*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 8, Erzurum.
- Soykan, F., 2003**, Coğrafi Çevrenin Turizm Amaçlı Değerlendirilmesinde Turizm Potansiyelini Saptamanın Önemi, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan) Bildiri Kitabı, Ege Üni. Edebiyat Fak. Yay., İzmir.
- Soykan, F., 2004**, Bir Turizm Coğrafyası Araştırması: Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyüne (İzmir) Uygulanması, Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 122, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, s: 60.
- Şavşat İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü.**
- Şavşat Meteoroloji İstasyonu.**
- Şavşat Orman İşletme Müdürlüğü.**
- Tarkan, T., 1973a**, Orta ve Aşağı Çoruh Havzası-Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bakımından Bir Bölge Araştırması, Atatürk Üniv. Yay. No: 166, Edebiyat Fak. Yay. No: 37, Araş. Ser. No: 29, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Tarkan, T., 1973b**, Rize-Hopa Yöresi Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 145, Araştırma Serisi No:27, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 35, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.
- Torun, F., 1998**, Her Yönüyle Artvin ve Örnek Bir Köy İncelemesi, Doruk Basım Yayın Reklamcılık, Kocaeli.
- Yaprak, S., 1998**, Artvin İlinin Jeomorfoloji Haritası, M.T. A. Genel Müdürlüğü.
- Zaman, M., 2001**, *Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 6, s: 187-215, Erzurum.
- Zeki, M., 2010**, Artvin Vilâyeti Hakkında Ma'lûmât-ı Umûmiye (1927), Yayına Hazırlayan: Muammer Demirel, Yusufeli Belediyesi Yayını, FSF Printing House, İstanbul.

Kırsal Turizm Çekicilikleri Yönünden Maden Köyü ve Yaylası (Şavşat)